

A HAZAI NÉMET KISEBBSÉG KÉRDÉSÉRŐL

ÖSZINTE KÖSZÖNETTEL tartozom a Magyar Szemlének azért, hogy a szerkesztő-bizottság elnöke, gróf Bethlen István „Magyarország kisebbségi politikája“ című cikkéhez, amely a Magyar Szemle júniusi füzetében jelent meg, néhány megjegyzést fűzhetek. Ezekben a megjegyzésekben nem kívánok természetesen a részletekbe menni, hanem csak az irányt kívánom megjelölni, melyben meggyőződésem szerint a hazai német kisebbség kérdését meg kell oldanunk.

Gróf Bethlen István cikkének, ha helyesen ítélem meg, főcélja a magyar közvélemény figyelmét a nemzeti kisebbségi kérdésnek magyar szempontból is nagy fontosságára ráirányítani és nála megértést kelteni a nemzeti kisebbségi kívánalmak iránt általában — a revízió által esetleg visszakerülő nemzetiségek szempontjából — és a hazai németség kívánalmai iránt különösen. Ezért természetesen nagy hálával tartozunk iránta mindannyian, akik a kisebbségi kérdésben komoly problémát látunk és tartoznak különösen azok, akik a hazai németség népi mozgalmában résztvesznek. Fölötte kívánatos volna, hogy Bethlen gróf komoly szavai a magyar társadalmat oly mértékben tudnák új belátásra bírni, hogy a vonatkozó törvények és rendeletek végrehajtása elé tornyosuló akadályok legyőzhetek legyenek. Azonfelül gróf Bethlen István fejtegetései abból a szempontból is nagyjelentőségűek, mert azokban le vannak fektetve azon elvek és motívumok, amelyek szerint ő — és gróf Bethlen ma is döntő befolyású magyar államférfi — a kisebbségi kérdést és abban a hazai német kisebbség kérdését megoldhatónak és megoldandónak tartja. Ilyformán a nemzetiségek tisztán láthatják, mit várhatnak Bethlen gróf felfogása szerint a magyar államhatalomtól és társadalomtól és a kisebbségi kérdés teoretikusai is és mindazok, akik a kisebbségi kérdés európai alakulása iránt érdeklődnek, hivatott ajakról ismerhetik meg a magyar kisebbségi politika vezető gondolatait. Így könnyen és objektív alapon alkothatunk magunknak véleményt az oly sokat vitatott és sokszor félreértett magyar nemzetiségi politikáról. Az eszmék tisztázása, amelyre gróf Bethlen István is oly nagy súlyt helyez, így valóban elérhető lesz, még pedig nemcsak a hazai németség és a régi magyar történeti terület népei és a magyarság közt, hanem nemzetközi vonatkozásban is. Az eszmék tisztázása célja az alábbi soroknak is.

Gróf Bethlen István elgondolása szerint a népoktatás kérdése német közseégeinkben úgy oldandó meg, hogy az óvókban és az elemi iskolákban általában a B-típus szerint (felelészben magyar, felelészben német tanyelv) történjék az oktatás. Gróf Bethlen ezen álláspontját

én — tekintettel a mi sajátos viszonyainkra és az utolsó emberöltőben végbement fejlődésre — általánosságban mindig osztottam és ma is osztom. Képviselem is ezt mindig úgy itthon németiségünk körében, mint külföldön, bár nem ritkán támadások értek érte és mindenféle gyanúsításnak voltam kitéve. Örülök Bethlen gróf azon nyilatkozatának is, amelyben kijelenti: „A szerzett tapasztalatok folytán osztom (Bleyernek) azt a felfogását is, hogy nem kívánatos az elemi iskolák típusának a meghatározását bármiféle helyi szavazástól függővé tenni“ és azt a nézetét is, hogy a „hazai németiség — egyes kivételektől eltekintve — nem elégszik meg az ú. n. G-típusú iskolával, amelyben a német írás és olvasás és nyelv tanítatik csak német nyelven, hanem legalább a B-típust óhajtja és egyes helyeken az A-típust, amelyekben az oktatás vegyesen német és magyar nyelven folyik, illetve az A-típusnál német nyelven és csak a magyar nyelv tanítatik magyarul“.

Azt hiszem, hogy az elemi népoktatás kérdése gróf Bethlen István elgondolása alapján, ha abba az ismétlődő iskola, a leventeoktatás és a tanító- és óvónőképzés is megfelelő módon belevonatnék, meg volna oldható, ha a társadalom ellenállása és a hatóságoktól támasztott akadályok megszűnnének. Meg volna a kérdés oldható úgy, hogy nemcsak megnyugvást keltene nálunk, hanem jó hatással volna mindenütt, ahol a magyar nemzetiségi politikát figyelemmel kísérik.

Az elemi népoktatás kérdésének rendezésével természetesen nincsen megoldva a kisebbségi iskola egész problémája, mert ehhez tartozik a középfokú oktatás is, amely ugyanezen elvi elgondolás szerint (B-típus) volna rendezendő, mint az elemi iskolában. Ez nemcsak kisebbségi közvélemény egész Európában, hanem ezen a fölfogáson épül fel a 68-as nemzetiségi törvény és a Bethlen-féle 4044. számú törvényerővel bíró kormányrendelet is.

Gróf Bethlen István itt azon a nézeten van, hogy nem kívánatos és nem is szükséges, hogy a hazai németiségnek középfokú iskolái legyenek „azokon a német tanítási nyelvű parallel osztályokon kívül, melyeknek felállítását a 4800. sz. miniszteri alaprendelet... amúgy is előírja“. Itt szívesen megállapítom, hogy Bethlen gróf ma is azon régi álláspontján van, hogy a már kiadott miniszteri rendelet szerint is német tannyelvű parallel osztályok állítandók fel a középiskolákban. A külön német iskolák felállítását azonban annál kevésbé tartja szükségesnek, mert „hiszen a német nyelv és irodalom tanítása a magyar középiskolákon amúgy is kötelező tantárgy“. A parallel osztályok tényleg bizonyos feltételek mellett elvileg elfogadhatók, azonban gróf Bethlen maga mondja, hogy az első években (a kommunizmus után) hiába kísérelték egy-két esetben ezen osztályok szervezését, mert „nem volt megfelelő számú jelentkező“. Én csak egy ilyen esetről tudok, de azt is tudom, hogy miért nem volt elegendő jelentkező; félnem kell, hogy azon körülmények közt, melyek akkor uralkodtak, sohasem lesz elegendő jelentkező — azonban nem a megfelelő német akarat híján! Ami már most a német nyelvnek a magyar középiskolákban való kötelező tanítását illeti, világos, hogy az — magyar anyanyelvű és németül nem tudó gyermekekre lévén szabva — német anyanyelvű tanulóknak vajmi keveset nyújthat. Ma az a

tényleges állapot — és más az adott viszonyok közt nem is várható —, hogy a hazai középiskolákon átment német anyanyelvű ifjú, hacsak nem származik német családiről, akadémikus műveltségű családból, nem tud egy egyszerű német levelet megfogalmazni, sőt nem tud egy korrekt német mondatot — irodalmi nyelven — megszerkeszteni. Ezeket az állapotokat nem ismerheti senki jobban, mint én, ki az egyetemen egy negyedszázad óta német philológiát adok elő. Lélektanilag egészen természetes, hogy az ilyen jelenség állandóan izgatólag hat mind idehaza (középiskolai tanáraink, akik jórészt német anyanyelvűek, nem tudnak németül, német falvaink papjai, többnyire szintén német származásúak, hibás nyelven prédikálnak, németnyelvű tanítóink, orvosaink, ügyvédek, közigazgatási hivatalnokaink a német nyelvet kerébe törik és ezért szégyelnek németül beszélni, nincs német származású és németül író újságírónk stb.,stb.), de állandóan izgat a németnyelvű külföldön is. A természetjog követelménye is, hogy a német anyanyelvű művelt ember anyanyelvét művelt formában, lelki tartalmának megfelelő terjedelemben és minőségben bírja. De vétek az is, ha egy embert elzárunk annak a nyelvközösségnek magasabb szellemi életétől, amelybe beleszületett és amelyhez Istentől és természettől adott joga van. Magyar emberrel szemben talán elég itt az ő saját nemzeti érzésére és kultúrtudatára hivatkozni.

Bethlen gróf ezeket a megfontolásokat talán csak azért hagyta figyelmen kívül és csak azért nem tart a hazai németség számára külön középfokú iskolát szükségesnek, mert az ilyen szerinte nem kívánatos, vagyis egyrészt káros, másrészt veszedelmes.

Károsnak tartja magának a hazai németségnek szempontjából: a hazai németség nagyobb számú értelmiséget szolgáltat, mint amennyire neki falujában — és tegyük hozzá járásában és esetleg megyéjében — szüksége van, úgyhogy ennek fölöslege nem tudna megélehez jutni. Úgy vélem, hogy ez a megállapítás nem egészen helytálló és nem is felel meg a mai magyar helyzetnek. Először is hangsúlyoznunk kell, hogy senki nem kíván tiszta német középfokú iskolát, hanem vegyes magyar-német nyelvűt, amelyben a magyar nyelv hiánytalanul elsajátítható és a magyar történeti ideológia az ifjúság elméjébe és szívébe eleven teljességgel megy át. Tehát az ilyen középfokú iskolában való nevelés semmiképpen sem tenné a német anyanyelvű ifjút magasabb állami szolgálatra alkalmatlanná, sőt nagyon is alkalmassá mindenütt ott, ahol — még ma is — jól kell németül tudni. Vájjon a Theresianumnak magyar ifjak számára berendezett német-magyar nyelvű oktatása a magyar államszolgálat szempontjából megfelelően volt-e? Azonban igen kétes az is, vájjon a mai hazai németség nagyobb számú értelmiséget nevel-e, mint amennyire neki közvetlenül szüksége van, mert nem ez, hanem a bánáti és a bácskai svábság volt az értelmiség kitermelésében — mint ismeretes — túlproduktív. De egyébként is, vájjon érdeke-e a magyarságnak, hogy ez a németség — az átlagtehetségeket tekintve — több értelmiséget produkáljon, mint amennyire saját szükségletei kielégítésére szüksége van? Azt tartom, semmiképpen! A régi Magyarországon 11 millió magyar egy húszmillió ország ügyeit vitte és

így természetes volt, hogy az ország politikai, közigazgatási, társadalmi és szellemi vezetésére saját értelmiségét a hazai németsegből, tótságból, ruténségből stb. ki kellett egészítenie. Ez szükséges volt, de véleményem szerint semmiképpen sem hasznos és célszerű: a magyar úr évszázadokon át megtanulta volt a népet — tekintet nélkül nemzetiségére — vezetni és ennek bizalmát megnyerni, nem úgy a magyarosított nemzetiségi ember, aki iskolázatlanságával, renegát túlbuzgóságával — nyugodtan állíthatom — roppantul ártott és ma is árt. Ma a magyarságnak intelligenciája kiegészítésére a nemzetiségek köréből nincs szüksége. Kérdés az, hogy saját történeti értelmiségéből mennyit tud megmenteni és valóban nem csodálható, ha minduntalan szenvedélyes hangok hallatszanak az idegenvérű intelligencia túltengése ellen. Valószínű, hogy ez a reakció idővel erősbödni fog.

Bethlen István gróf mindezek ellenére egyenesen veszedelmesnek tartja az ú. n. német középfokú iskolát, mert az abból kikerülő intelligencia szerinte — mint annak idején a szász értelmiség — a magyartól el fog különülni, el fog idegenedni és külföldi német mentalitás varázskörébe fog kerülni. Azt hiszem, hogy az erdélyi szász értelmiségnél felesleges időznünk, mert az erdélyi szászág egészen más történeti és népi viszonyok közt fejlődött, mint a többi hazai németiség. Ez soha — több évszázados történetének egyik időszakában sem — nem állott akár az intelligencia, akár bármilyen más szempontból hasonló külső és belső viszonyban a magyarsághoz, mint az erdélyi szászág. Mert a hazai németiség problémái nem mai keletűek, hanem ezeknek évszázadokra visszanyúló története van. Volt ennék a németiségnek a 17., 18. és a 19. század első felében már tudatos, német egyetemeket járt intelligenciája, amely az ország kultúrájának, a magyarság kultúrájának nagy szolgálatokat tett. Hogy az írók és tudósok közül (ugyanazt említhetném közigazgatási, egyházi, iskolai, társadalmi stb. téren) csak a Windischeket, Glatzokat, Endlichereket, Genersicheket, Schröereket, Kolbenheyereket, Stehtackereket, Elischereket, Schediusokat stb., stb. említsem, akik az ország és a magyarság javára támogató, ösztönző, peldaadó barátságban és lelki közösségben álltak és működtek magyar társaikkal és akik mégis — férfias becsületességgel — németeknek vallották magukat, sőt németiségükért — ha kellett — a magyar asszimilációs törekvésekkel szemben harcoltak is. És ez a magyar szellemiség legüdőbb, legtavasiasabb, legnemzetiebb és legemberiebb virágzása idejében volt: a Bessenyeiek, a Kazinczyak, Kölcseyek, Berzsenyiek, Kisfaludyak, Kármánok, Csokonaiak, Vörösmartyak stb., vagyis a történeti magyar középosztály, a magyar nemesség európaivá válása idejében. Istenemre mondom, ezt a magyarságot senki jobban mint én nem ismeri, nem érti és nem szereti! A 19. században következett a nagy — Überfremdung: a tótok, németek, zsidók befogadása, becsábítása, beözönlése és a magyar szellemiség elvesztette régi szűzi tisztaságát, a régi magyar intelligenciát szinte majorizálni kezdték a tegnap és ma beolvadónak. Nem kutatom, érdeke volt-e ez a magyarságnak; a természetes jogrend követelménye azonban, hogy a német származású művelt ember bírja művelt emberhez illően anyanyelvét,

érezzen népi közösséget saját fajával és fájának kultúrájával, de amellett szeresse őszintén és föltétlenül hazáját, melyhez léte és története köti, és ismerje el a magyar történeti téren a magyarság elsősültségét, mert ez alapította a hazát, fenntartotta egy évezreden át és mert békés uralmat a Duna völgyében csak ő tud biztosítani. Meggyőződésem, hogy ez az álláspont jogos, igazságos és méltányos, nem vét a magyar érdekek ellen, sőt a magyar jövő, a magyar vágyak előmozdítója és ezért küzdenem kell érte. Azonkívül azonban ez az álláspont kielégíti a németiség kívánságát, megnyugtatja a kisebbségi sors részeseit a leszakított területeken és emberiségével és becsületességével megfelel az európai várakozásnak. Mindenesetre hajlandó vagyok ezt az álláspontot bármely elfogulatlan, objektív fórum elé terjeszteni és magamat ítéletének alávetni.

Én már régen, a világháború előtt helyteleníttem — mint szűkebb környezetem tudta — a hazai németiség tekintetében követett iskolapolitikát. A kérdéssel azonban a nyilvánosság előtt csak akkor kezdtem foglalkozni, amikor a világháború alatt nagy belső izgalommal láttam, hogy a hazai németiség nemzeti öntudatra való ébredése és a nagy németiségnél a népi gondolat (Volksgedanke) fel-támadása a német-magyar viszonyoknak idehaza és Németországban végzetes megzavarását vonhatja maga után. Akkor még arra számítottunk, hogy a világháborúból győztesen kerülünk ki; azóta rettenetes módon vesztesek lettünk általa, de a magyar-német viszonyoknak a hazai német kérdés miatt való megromlásának veszedelme azóta sem lett kisebb, a két nép egymásra való utaltsága még nagyobb és még sorsdöntőbb lett. Mert kire számíthat létének legmélyebb kérdéseiben magyar hazánk? Olaszország barátsága rendkívül értékes, de vajjon természetes érdekei és a magyar jövő útjai meddig haladhatnak és fognak egymás mellett haladni? Hisz megéltük a hármasszövetség tragédiáját! Franciaország Európa leghatalmasabb állama, de valóban Károlyi Mihály-féle naivság, ha azt reméljük, hogy komoly támogatását valaha is megnyerjük. Franciaország évszázadokon át a németiség és magyarság keleti határain túli népekkel szövetkezett: a 18. századig a törökséggel, a 19. században a pánszlávizmussal. Ma ugyanaz a helyzet és Magyarország csak úgy szerezhetné meg maga számára Franciaország barátságát, ha magát a kisantantnak kiszolgáltatná. Sorsunk geopolitikai helyzetünknel fogva Németországhoz van láncolva megmásíthatatlan szükségyszerűséggel. Ha Németország egyenjogúságért, lefegyverzésért, revízióért, stb. küzd, értünk is harcol és ha sikerül neki a Franciaországtól ráakott béklyókat legalább meglazítani, a kisantant fojtogatása is el fog tűnni, a magyarság pedig újra szabad lélekzethez fog jutni. A nagynémetiség fenyegethette — szándékosan és öntudatlanul — a magyar függetlenséget, de a kelet ölelése a halált és elpusztulást jelenti.

A németiség és magyarság viszonyát Szent István óta mindig újra és újra kellett rendezni, mindannyiszor, ahányszor az európai vagy középeurópai helyzet lényegesen és tartósan megváltozott. Utoljára rendezte Ferenc József király és Deák Ferenc az 1867-iki kiegyezésben, Andrassy és Bismarck a hármasszövetségben. Azóta eltűnt

Habsburg és Hohenzollem, összeomlott Ausztria és a Harmadik Német Birodalom keletkezett: világos, hogy a magyar-német viszonyt újra rendezni kell, talán évtizedekre, sőt századokra, és világos az is, hogy ez a magyar lét és Magyarország jövője szempontjából a napi politikán túl a legsúlyosabb, legfelelősebb, a magyar sorsot sok tekintetben eldöntő feladat. Azonban tudatában kell lennünk annak, hogy a magyar-német viszony rendezésébe beletartozik a hazai németség kérdése is; ennek megoldása nélkül a magyar-német viszony zavaros és bizonytalan marad és nem juthat végleges nyugvópontra. Ez a mély meggyőződés az én kategorikus imperativusom, ez adja nekem az erőt és bátorságot, hogy azt haraggal, daccal, gyűlölettel szemben félelem nélkül képviseljem. Ez az én erkölcsi pajzsom nemcsak kifelé, hanem saját lelkiismeretem felé is.

De más is ad erőt és bátorságot. Érzem, hogy egy új világ közeledik, talán mélyebb és átalakítóbb bevágással az idők árában, mint amilyen a reformációval és a francia forradalommal járt. Egy új világ új, megváltó eszmékkel! A kisebbségi kérdés nem negyvenmillió embernek és nemcsak a magyarságnak és németségnek kérdése, hanem az emberi sors kérdése. Nem hiszek a pacifizmusban, népszövetségben, örök békében stb., de hiszek abban, hogy a nemzetiségi és faji kérdésnek épúgy mint a szociális kérdésnek meg kell oldatnia és megfog oldatni, mint ahogy a vallási és sok más nagy és nehéz kérdés megoldatott. Ennek az új világnak ezen új eszméjét képviselem ugyanazon hitvallói hittel, mint ahogy professzor létemre egy életen át a tudományban az igazságot kerestem és félelem nélkül vallottam. Teljesen kívül esik ideológiámon, hogy a hazai németség vezére vagy egyik vezére vagyok-e; vezére vagyok azon mozgalomnak, amely a magyarság és németség viszonyát a hazai németség kérdésének méltányos megoldásával tisztázni és mélyíteni akarja. Ezt a mozgalmat én teremtettem meg, nem a semmiből, hanem azáltal, hogy a hazai németség nemzeti öntudatosodásából fakadt vizeket, sok tekintetben vadvizeket fegyelmezett, a lelkeket megbékítő és megtermékenyítő áramlattá összefoglaltam. Hivatásomba vetett hitemet nem befolyásolja az, hogy kevesen vagy sokan vannak-e mögöttem, mert nem a tömegekből, hanem az eszméből merítem kötelességem tudatát. Széchenyi és Deák, Tisza és maga Bethlen István nem a többségektől kapott mandátum alapján, hanem a lelkükben élő eszmék sugallatáról cselekedtek. Ez az én utam is, melyen semmi támadás nem tartható fel azon cél felé, hogy végleges, mindkét félt kielégítő magyar-német megegyezéssel a magyarságnak is szolgálatot tegyek.¹

BLEYER JAKAB

¹ A Magyar Szemle annál inkább helyet adott a hazai német kisebbség vezetője e cikkének, mert általa pl. a középiskolai parallel-osztályok dolgában olyan félreértések is tisztáztak, melyeket itt-ott külföldön Bethlen István gróf tanulmányához hozzákapcsoltak. Amint Bethlen István gróf tanulmánya a Magyar Szemle évek óta folytatott kisebbségi politikájának magisztrális összefoglalása volt, természetesen a jövőben is az ő cikke szolgál nekünk zsinórmértékül.

A szerb.